

איסור אכילת 'חדש'

הרב יצחק דביר

א. מהו איסור חדש?

בספר ויקרא (כג, יז) נאמר: 'ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם'. התורה מצווה שלא לאכול מן התבואה של השנה החדשה, עד הקרבת קרבן העומר. בזמננו, שבית המקדש חרב וקרבן העומר אינו קרב, אסור מן התורה לאכול מהתבואה החדשה עד סופו של יום ט"ז בניסן. במהלך הדורות, מתוך מצוקת הגלות, בחלק מן הקהילות נהגו שלא להקפיד על איסור אכילת 'חדש',¹ ודנו הפוסקים בשאלות: האם איסור זה נוהג גם בתבואה שגדלה בקרקע גוי?² האם הוא נוהג גם בחוץ לארץ?³ למעשה פסק ה'שלחן ערוך':⁴ 'איסור החדש נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים'. וכך החמירו רוב הפוסקים למעשה.⁵

ב. היכן מצוי האיסור?

את התבואה מקובל לגדל בשתי עונות גידול:

זריעת חורף – נזרעת לפני הגשם הראשון, ותבואתה נקצרת באביב (קמח מתבואה זו משמש בעיקר למוצרים פריכים). תבואה זו בדרך כלל נקצרת אחר ט"ז בניסן, ובעת

1. מנהג זה הוזכר כבר בשו"ת הרא"ש, כלל ב סי' א.

2. דברי רבנו ברוך ב"ר שמואל (בעל ספר החכמה) הובאו בלשונם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג, ד' לבוב סי' קצט; הם הוזכרו גם בשו"ת הרא"ש, שם. כנראה מחוסר זמינות של שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ייחסו זאת כמה אחרונים לרבנו ברוך ב"ר יצחק (בעל ספר התרומה), אך בספר התרומה שלפנינו הדבר אינו מובא. עיין עוד בב"ח, יו"ד סי' רצג סעי' א, שהאריך להסביר ולהוכיח שיטה זו.

3. שאלה זו היא מחלוקת תנאים במסכת קידושין לו; באור זרוע, סי' שכח, הביא סיבות לפסוק כדעה המקלה בשעת הדחק, ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג, שם, התיר רבינו ברוך אף לסמוך על כך לכתחילה.

4. שו"ע, יו"ד סי' רצג סעי' ב.

5. רמ"א, לשו"ע שם; ש"ך, יו"ד סי' רצג סעי' ו; גר"א, לשו"ע שם ס"ק ב; בית הלל, לשו"ע שם; של"ה, קדושת האכילה סי' קז; משנ"ב, סי' תפט ס"ק מה; שו"ת שאגת אריה, דיני חדש סי' ב; חכמת אדם, שע"צ משפטי הארץ סי' ז; שו"ת חת"ס, או"ח סי' טו. לעומתם יש שהקלו בכך: ט"ז, לשו"ע שם; מגן אברהם, סי' תפט ס"ק יז; פרמ"ג, א"א לשו"ע שם; חוק יעקב, לשו"ע שם ס"ק כב; ערוך השלחן, סי' רצג סעי' ו; פני יהושע, קידושין בקו"א; והב"ח, יו"ד סי' רצ, הקל בקרקע נכרי. באגרות משה, יו"ד ד, סי' מו, כתב שמכיוון שההיתר דחוק, אין להקל אלא כאשר אין אפשרות לברר אם המוצר עשוי מתבואה האסורה באיסור 'חדש'. וברמ"א שם כתב שאין למחות ביד המקלים, שמוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים.

קצירתה היא כבר אינה אסורה באיסור 'חדש'. גם בשנים מעוברות שבהן התבואה נקצרת מעט לפני הפסח – זמן האיסור קצר מאוד, בדרך כלל מוצרים מתבואה זו לא יספיקו להגיע אל הצרכן עד ט"ז בניסן, ולאחר יום זה הם מותרים.

זריעת אביב – נזרעת בסביבות חודש מרץ (למנינים), ונקצרת 110-130 יום לאחר מכן, בסביבות חודש אוגוסט (קמח מתבואה זו הוא הקמח העיקרי המשמש למאפים ולפסטה). תבואה מזריעה זו עלולה להיות אסורה למעלה מחצי שנה – מקצירתה בסוף הקיץ עד ט"ז בניסן בשנה הבאה, (לעיתים, כאשר השנה מעוברת, זריעת הקיץ מתבצעת עוד קודם ט"ז בניסן – וממילא בשנה זו היא אינה אסורה באיסור 'חדש').

1. ארץ ישראל

קמח - האקלים בארץ ישראל מתאים לזריעת חורף בלבד, כך שבדגן הארץ לא מצוי איסור 'חדש'. אמנם מחמת מיעוט שטחי הדגן החקלאיים בארץ ישראל כ-90 אחוזים מהחיטה מיובאת מחו"ל, ולכן יש להקפיד לרכוש קמח בכשרות בלבד.

מוצרים - לפי נהלי הרבנות הכשרויות בארץ אינן נותנות הכשר על מוצרים שיש בהם איסור 'חדש'. במוצרים המיובאים מחו"ל חשש זה מצוי, משום שגופי כשרות רבים בחו"ל מסתמכים על הדעות המקילות ומתירים זאת. מוצרים העשויים מדגן האסור באיסור 'חדש' אינם מקבלים את אישורה של מחלקת הייבוא ברבנות הראשית לישראל, ולכן כדי להמנע מאיסור זה יש להקפיד לרכוש אך ורק מוצרים שעליהם מסומן 'בישור הרבנות הראשית לישראל'.

2. חוץ לארץ

בחו"ל ישנו צורך לתשומת לב רבה לאיסור 'חדש'. החשש קיים גם אם צורכים מוצרים כשרים בלבד, מוצרים שמופיעים ברשימות כשרות שונות, או לפי מענה מרבנים שונים בחו"ל, משום שרוב מערכות הכשרות בחו"ל מסתמכות על הדעות המקילות ומתירות את כשרותם של מוצרים המכילים תבואה האסורה באיסור חדש. גם כאשר הכיתוב 'ישן' (yoshon) מצוין על גבי המוצר, לעיתים הוא מתייחס רק לקמח שבמוצר אך שאר חומרי הגלם לא נבדקו. (במוצרים הכשרים בהשגחת בד"צ מנצ'סטר ואיגוד הרבנים ועסטהיים אין חשש איסור חדש).

למעשה ישנה חלוקה בין סוגי הדגנים:

חיטה: החיטה המשמשת למאפים נזרעת בחלקים נרחבים בעולם גם באביב. חיטה שנזרעה לאחר הפסח נקצרת ומגיעה לשווקים רק בסביבות חודש חודש אלול – ולכן מוצרים שתאריך יצורם מחג הפסח עד א' אלול מכילים קמח מהשנה שעברה ואין בהם

חשש איסור חדש, ורק לאחר תאריך זה ישנו חשש חדש.

ישנן ארצות שונות שבהן אין גידולי אביב, או שבשנים מסוימות גם זריעת האביב מתבצעת לפני הפסח, למעשה הסחר הגלובלי גורם לייבוא של דגנים באיסור חדש גם לאזורים שבהם אין חשש כזה, ומשום כך לא ניתן לסמוך על הרשימות השונות הלוקחות בחשבון את מצב הגידול באותה הארץ בלבד. מכלל זה יש להוציא את הארצות צרפת והונגריה, שבשתיהן גידול החיטה הוא לפני חג הפסח, ולא מצוי בהן ייבוא דגנים מארצות אחרות, ועל כן במוצרים המיוצרים בהם אין חשש חדש בכל השנה (בעת הרכישה יש לוודא שמקור המוצר בארצות אלו). בשאר ארצות אירופה מומלץ להתעדכן עם מומחי כשרות מקומיים ולברר מה המצב בשנה זו.

שעורה ושיבולת שועל: בארצות הברית דגנים אלו נזרעים באביב, ולכן לאחר קצירתם, בסביבות חודש אלול, חל עליהם איסור חדש. במוצרים מורכבים יותר, הדורשים תהליך ייצור ארוך, החשש מתחיל בתאריך מאוחר יותר. למשל: תהליך ייצור הבירה אורך כחודשיים, לכן אין איסור 'חדש' בבירה שתאריך הייצור שלה עד אמצע חודש חשוון.

ישנן שנים שבחלק מארצות אירופה הזריעה קדמה לחג הפסח, ובשנים אלו אין חשש 'חדש' בייצור מקומי. לשם כך יש לברר עם מומחי הכשרות המקומיים מהו המצב בשנה זו, והאם השעורים הם מגידול מקומי או מייבוא.

שיפון: השיפון נזרע בזריעת חורף. בארצות שבחצי כדור הארץ הצפוני (אירופה, אסיה, ואמריקה הצפונית) שבהן החורף חל לפני חג הפסח – אין איסור 'חדש'. אולם בחצי הדרומי שבו החורף חל לאחר הפסח – יש לחשוש לאיסור חדש מא' אלול. חשוב לציין שבלחם שיפון לעיתים מעורבים קמחים נוספים ויש ליזהר בכך גם בארצות שאין בשיפון איסור חדש.

כוסמין: רוב הכוסמין באירופה ובאמריקה נזרעים בזריעת חורף ואין בהם איסור חדש, בקנדה 20 אחוז מהם נזרעים בזריעת קיץ, ולכן צריך לבדוק שתאריך הייצור לפני א' אלול.

סיכום

מוצרים מיובאים – כדי שנוכל להיות בטוחים בכך שאין במוצר חשש איסור חדש, יש להקפיד לרכוש אך ורק מוצרים עליהם מסומן 'באישור הרבנות הראשית לישראל'. מוצרים ללא אישור הרבנות הראשית עלולים להמצא בצרכניות המייבאות באופן אישי 'ייבוא מקבילי', בקניית מוצרים ברשת האינטרנט, או בזיפופים שונים. מאחר וכמות הזיפופים במוצרים אלו מצויה, אנו ממליצים להשתמש במנוע חיפוש אישורי ייבוא, ולוודא

שהאישור אכן מהימן.

בטיול בחו"ל, שליחות וכדומה – החל מתאריך א' אלול עד לחג הפסח במוצרי הדגן למיניהם ישנו חשש איסור חדש חלק ניכר מגופי הכשרות בחו"ל, מורי הוראה שמתמחים למענה בנושא הכשרות בחו"ל, וכן רשימות כשרות שונות, אינם מתייחסים לאיסור זה וסומכים על המקילים שאינם מקפידים על כך כפי הנהוג בארץ ישראל. ועל כן כדי להמנע מחשש איסור זה יש לבדוק תחילה את ארץ הייצור, ולוודא האם בתאריך זה ישנו חשש חדש (לפי התאריכים שפורטו לעיל), או לחלופין לברר האם גוף הכשרות מקפיד על איסור חדש.